

26. Климов А. О. Из джерел минулого / А. О. Климов // Правда через роки. Статті, спогади, документи ; Донецька обласна редколегія тому «Реабілітовані історією». Управління у справах преси та інформації Донецької облдержадміністрації. – Вип. 4. – Донецьк : Вид-во КП «Регион», 2000. – С. 192-196.
27. Кельман М. С. Методологія сучасного правознавства : становлення та основні напрями розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юр. наук : спец. 12.00.01 – «Теорія та історія держави і права ; історія політичних і правових вчень» / М. С. Кельман. – К., 2013. – 35 с.
28. Алексеев С. С. Философия права / С. С. Алексеев. – М. : НОРМА, 1998. – 336 с.

УДК 347.626.2

ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР ЯК СПОСІБ РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН

Фролов Ю.М., к.ю.н., доцент кафедри цивільного та господарського права Бердянського університету менеджменту і бізнесу
Турскова В.С., асистент кафедри цивільного та господарського права, Бердянського університету менеджменту і бізнесу

Фролов Ю.М., Турскова В.С. Шлюбний договір як спосіб регулювання сімейних відносин.

У статті досліджено історію виникнення та правову природу шлюбного договору, визначено специфіку даного інституту. Наведено порівняння правових норм щодо правового регулювання майнових відносин подружжя за допомогою шлюбного договору в законодавстві України та в законодавстві інших країн. Проаналізовано думки вчених щодо тотожності цивільного договору з шлюбним, а також окреслено відмінності між ними. Розглянуто питання щодо можливості укладення шлюбного договору через представника за довіреністю, а також законним представником. Визначено сутність такої оціночної категорії як «надзвичайно не вигідне становище» одного з подружжя. На підставі проведеного дослідження запропоновано та обґрунтовано низку рекомендацій щодо вдосконалення чинного сімейного законодавства України, що регламентує застосування шлюбного договору як способу регулювання подружніх відносин. Встановлено, що українське законодавство потребує вдосконалення шляхом певного розширення сфери регулювання відносин шлюбним договором.

Ключові слова: сімейні правовідносини, подружжя, шлюб, шлюбний договір, цивільно – правовий договір, надзвичайно не вигідне матеріальне становище.

Фролов Ю.М., Турскова В.С. Брачный договор как способ регулирования семейных отношений.

В статье исследована история возникновения и правовая природа брачного договора, определена специфика данного института. Приведено сравнение правовых норм о правовом регулировании имущественных отношений супругов с помощью брачного договора в законодательстве Украины и в законодательстве других стран. Проанализированы мнения ученых относительно тождественности гражданского договора с брачным, а также очерчены различия между ними. Рассмотрены вопросы возможности заключения брачного договора через представителя по доверенности, а также законным представителем. Определена сущность такой оценочной категории как «чрезвычайно невыгодное положение» одного из супругов. На основании проведенного исследования предложено и обосновано ряд рекомендаций по совершенствованию действующего семейного законодательства Украины, регламентирующего применение брачного договора как способа регулирования супружеских отношений. Установлено, что украинское законодательство нуждается в совершенствовании путем определенного расширения сферы регулирования отношений брачным договором.

Ключевые слова: семейные правоотношения, супруги, брак, брачный договор, гражданско – правовой договор, чрезвычайно невыгодное материальное положение.

Frolov Y., Turskova V. The marriage agreement as method of adjusting of domestic relations.

History of origin and legal nature of marriage agreement is investigational in the article, the specific of this institute is certain. Comparison over of legal norms is brought about the legal adjusting of property relations of the married couples by means of marriage agreement in the legislation of Ukraine and in the legislation of other countries. Opinions of scientists are analyzed in relation to the identity of social compact with marriage, and also distinctions are outlined between them. The questions of possibility of conclusion of marriage treaty are considered through a representative by proxy, and also by a legal representative. Essence of such evaluation category as "extraordinarily unprofitable position" of one of the married couples is certain. On the basis of the conducted research offered and reasonable row of recommendations on perfection of current domestic legislation of Ukraine, regulating application marriage agreement as method of adjusting of matrimonial relations. It is set that the Ukrainian legislation needs perfection by certain expansion of sphere of adjusting of relations a marriage agreement.

Keywords: domestic legal relationships, married couples, marriage, marriage agreement, civil are a legal agreement, extraordinarily unprofitable material position

Постановка проблеми. Тенденція до підвищення ролі договору характерна для сучасного приватного права і почала яскравіше виявлятися останнім часом у нашій державі. Визначальною ознакою процесу нормотворення останніх років є розширення диспозитивних засад регулювання відносин у сім'ї, зокрема, майнових відносин подружжя. Сімейне законодавство передбачає можливість врегулювання їх договором – гнучкою правовою формою, здатною опосередковувати різні за суттю й характером суспільні відносини. Значення шлюбного договору зросло із прийняттям Верховною Радою України 10 січня 2002 р. Сімейного кодексу України. Інститут шлюбного договору зазнав суттєвих змін, поповнився багатьма законодавчими новелами, розширив межі договірної ініціативи подружжя. Однак необхідними є подальші наукові дослідження у цій сфері з метою вдосконалення функціонування цього правового механізму, запозичення позитивного зарубіжного досвіду, активізації практики його впровадження [1].

Переважає більшість країн світу давно визнали доцільність існування інституту шлюбного договору в законодавстві. В різних країнах цей інститут має свої особливості, проте мета його існування єдина – надати подружжю достатньо широкі можливості для самостійного визначення своїх майнових відносин у шлюбі, щоб вони мали змогу, при необхідності, змінити режим майна, встановлений законом, який автоматично починає діяти з моменту укладання шлюбу. Не може бути винятком у вирішенні даної проблеми і правова система України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Колізійним аспектам, що виникають в процесі дослідження правової природи шлюбного договору дослідники приділяють належну увагу, а саме дане питання вивчали: В.М. Гайворонський, В.П. Жушман, І.В. Жилінкова, Г.Ф. Шершеневич, Г.С. Фединак, Л.С. Фединак, Н.Д. Морозова, О.С. Олійник, В.П. Мозолін, М.І. Кулагін, О. Стеценко, Г.М. Ахмач, О.В. Некрасова, Н. Сирота, В.Я. Калакура, Л.М. Баранова, В.І. Борисова, О.М. Толстікова, Л.В. Дятченко, С.І. Шимон, В.Л. Ортинський, Л.В. Голяк, О.В. Тюріна, М.В. Антокольська, Л.П. Ануфрієва, О.О. Ульяновко, О. А. Явор тощо.

Виділення невирішеної проблеми. В даному дослідженні ми вбачаємо за необхідне порівняти правову природу шлюбного договору в законодавстві України та в законодавстві інших країн, що дасть змогу перейняти закордонний досвід, а також вдосконалити вітчизняне сімейне законодавство, шляхом певного розширення сфери регулювання відносин шлюбним договором.

На сьогоднішній день невирішеною проблемою, щодо правового регулювання шлюбного договору є трактування норми частини 4 статті 93 Сімейного кодексу України, яка містить заборону включати до шлюбного договору умови, згідно з якими одне з подружжя опиниться у надзвичайно не вигідному для нього матеріальному становищі. Зазначені умови не є чітко визначеними та зрозумілими.

Незрозуміло, яким чином один з подружжя (сторона за шлюбним договором) під час підписання угоди вважав її умови вигідними для себе, а згодом такі ж умови були оцінені стороною як невідповідні? У даному випадку процес оцінювання конкретних обставин може виявитися доволі непростою справою: застосування цієї складної норми може призвести як до певних зловживань з боку однієї зі сторін, так і до недоцільного „звуження” змісту договору. На наш погляд, на сьогоднішній день постає нагальна потреба вирішити дану проблему на законодавчому рівні.

Метою дослідження є комплексний аналіз основних проблемних питань відносно сфери регулювання подружніх відносин шлюбним договором, а також розробка пропозицій щодо вдосконалення чинного цивільного законодавства, що регламентує коло даних правовідносин.

Результати дослідження. Шлюбний договір викликає немалий інтерес до себе і численні запитання як юристів, так і громадян, які бажають укласти такий договір. Однак, за кордоном, на відміну від нашої країни, шлюбний договір вже досить давно став нормою, що забезпечує цивілізовані відносини, і укладення шлюбних договорів є звичайною справою, особливо при укладенні повторних шлюбів.

Всупереч загальноприйнятій думці, вперше поняття шлюбного договору (контракту) з'явилося не в сучасній Європі, і навіть не в Америці. Ще в Давньому Римі та Греції чоловік і жінка, які вступали в шлюб, оформляли спеціальну угоду, в якій досить докладно описували майнові, спадкові та інші взаємини майбутнього подружжя. Це не вважалося ганебним або непристойним. Але з приходом християнства інститут шлюбного контракту зник: з виникненням церковного «священного союзу», який полягав і регулювався виключно церквою, він став непотрібним. Відновлення інституту Шлюбного контракту знову почалося лише в кінці 18 століття - початку 19 століття в найбільш прогресивних європейських країнах – Англії, Франції, Німеччині та Австрії. Контракт знову набуває значення, коли на зміну церковному приходять так звані світський шлюб. Поява шлюбного контракту у Франції і Англії було викликано необхідністю збереження за жінкою, яка вступає в шлюб, і її родичами права керування дошлюбного майна і користування доходами від цього майна [2].

Тенденція до підвищення ролі договору характерна і для сучасного приватного права та почала яскравіше виявлятися останнім часом.

Регулювання відносин подружжя за допомогою шлюбного договору знайшло свій досить чіткий прояв у різних правових системах. У багатьох країнах займає належне місце такий правовий інститут як шлюбний договір, однак серед вчених і навіть законодавців немає єдиної думки про необхідність існування цього правового інституту. Як і будь-яке інше явище, інститут шлюбного договору має ряд позитивних і негативних аспектів [3, с. 3-5].

В нашій країні інститут шлюбного контракту з'явився в 1992 році з внесенням доповнень до Кодексу про шлюб та сім'ю статтею 27¹. Сьогодні поняття, зміст, правила укладання шлюбного договору визначені главою 10 Сімейного кодексу України, який також закріпив важливе положення про те, що якщо особисті немайнові та майнові відносини між подружжям, батьками та дітьми, іншими членами сім'ї та родичами не врегульовані СК, вони регулюються відповідними нормами ЦК України, якщо це не суперечить суті сімейних відносин (ст. 8 СК України) [4].

Специфіка шлюбного договору полягає, зокрема, у тому, що за своїм суб'єктним складом він сімейно-правовий, оскільки його сторонами є лише подружжя. У сімейному законодавстві шлюб не розглядається як договір, а в шлюбному договорі можуть регулюватися лише майнові відносини і не можуть бути врегульовані особисті відносини між подружжям, а також між ними і дітьми. В свою чергу Цивільний кодекс України визначає договір як домовленість двох або більше сторін, спрямовану на встановлення, зміну або припинення прав та обов'язків [5, с. 202].

Шлюбний договір передбачає спеціальний склад суб'єктів, якими можуть бути особи, що вступають у шлюб і подружжя, тобто особи, які вже зареєстрували шлюб у державних органах. Особи, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах, суб'єктами такого договору не визнаються. При цьому, дотримуючись принципу свободи цивільно-правового договору, фактичні подружжя може оформити угоду про встановлення режиму роздільного (особистої) або часткової власності на майно, що купується, а також про регулювання зобов'язальних відносин між собою. Однак це не буде шлюбний договір у його точному розумінні.

Дискусійним є питання щодо можливості укладення шлюбного договору через представника за довіреністю, а також законним представником. Зокрема, І. В. Жилінкова вказує, що шлюбний договір не може бути укладений ні з участю законного представника, ні за довіреністю. Натомість А.В. Слєпакова вважає правомірним застосування законного, а також і договірної представництва, якщо в довіреності будуть визначені всі умови майбутнього договору [6, с. 284]. Можливість укладення шлюбного договору опікуном недієздатного подружжя, або особою, дієздатність якої обмежена, зі згоди піклувальника, а також емансипованою особою до реєстрації шлюбу заперечує Б.М. Гонгалло та П.В. Крашенінниковим [7, с. 126]. Аналізуючи ті ж самі законодавчі норми, М.В. Антокольська вважає такі варіанти укладення шлюбного договору цілком можливими і такими, що відповідають вимогам закону [8, с. 156-157].

Оскільки поняття «договору» є перш за все категорією цивільного права, то очевидно, що при договірному регулюванні сімейних відносин, хоча вони і мають свою значну специфіку, певною мірою повинні застосовуватися загальні положення цивільного права про договори. Так форма даного договору, умови його дійсності, підстави визнання недійсним, процедура укладення та примусового виконання, чимало інших моментів наочно показують, що у даному випадку використовуються загальні цивільно-правові конструкції договірної права. Натомість, у цьому випадку важко уявити класичну схему укладення договору, яка охоплює наявність оферти та акцепта. Ця модель не може бути застосована щодо шлюбного договору.

Тому в багатьох науковців викликає інтерес саме правова природа шлюбного контракту. Існує думка про те, що сімейне право є самостійною галуззю права, а шлюбний контракт, відповідно, є інститутом шлюбно-правових відносин цієї галузі з ознаками договору про спільну діяльність. Відмінність шлюбного договору від цивільного аргументують такими ознаками:

- на відміну від цивільно-правових відносин суб'єкти можуть вступити до шлюбу, не досягнувши громадянської дієздатності,
- сторонами його можуть бути лише фізичні особи,
- невиконання цієї угоди може стати підставою для розірвання шлюбу.

Але ми знаємо, що бути учасником цивільно-правових відносин можуть і діти, які не досягли повної цивільної дієздатності, під наглядом батьків, а невиконання зобов'язань по будь-якому договору може спричинити його розірвання, тому, вважаючи на те, що шлюб можна визначити як угоду чи договір між чоловіком та дружиною, його розірвання при невиконанні тих чи інших зобов'язань, є цілком логічним і природним та таким, що не має значних відмінностей від звичайного договору. Тому ми вважаємо недоцільним відокремлення повною мірою шлюбного контракту від цивільного права.

Відповідно до доктрини французького права, шлюб представляє собою укладений у встановленій законом формі цивільний договір, що об'єднує чоловіка та дружину для спільного життя та надання взаємної підтримки. У Франції правовідносини між подружжям врегульовуються французьким цивільним Кодексом 1804 року (в подальшому ФЦК). В Титулі V книги III «Про шлюбний договір і про режими майнових відносин між подружжям» передбачається наявність правових норм, спрямованих на регулювання такого правового інституту як шлюбний договір та норми щодо режиму майнових відносин між подружжям (ст.1387-1581). Законодавець пропонує на вибір подружжю, крім легального режиму спільності, ще декілька варіантів «типових» договірних режимів, розроблених з урахуванням ситуацій, які найчастіше зустрічаються [9]. Так, спільне володіння сумісно нажитим майном - це правовий режим шлюбу, який укладається автоматично і його не потрібно спеціально посвідчувати у нотаріуса. Цей режим, зазвичай, підходить більшості осіб, які вступають у шлюб, в його основному, базовому варіанті. Однак, при необхідності, заінтересовані особи можуть змінити такий статус і доповнити зміст шлюбного договору статтями, в яких обумовлюються певні додаткові умови. У вказаному режимі шлюбу кожен з подружжя залишається власником того майна, яке йому належало до шлюбу. Спільним вважається майно, набуте подружжям у шлюбі. Один із подружжя не може без згоди іншого також розпоряджатися правами, що мають відношення до житла сім'ї та предметів його обстановки [10, с. 352].

У випадку смерті одного із подружжя його особисте майно та його частина у спільно набутому майні подружжя передається у розпорядження його спадкоємців. Тобто, інший з подружжя, згідно законодавства, не може вважатися спадкоємцем майна після смерті свого чоловіка (дружини). Тому, щоб уникнути такої ситуації, подружжя за домовленістю укладає шлюбний контракт, де може врегулювати майнові питання на свій розсуд, в тому числі і питання щодо спадкування.

На протипагу викладеному вище режиму шлюбу, що передбачає сумісне володіння нажитим майном, режим роздільного володіння майном (*la separation des biens*) повністю виключає поняття сумісного володіння чи користування ним, залишаючи кожному з подружжя ті права на майно, якими вони володіли до одруження. Тобто, кожен з подружжя зберігає всі права на належне йому майно, в тому числі на те, яке було придбане під час шлюбу. Значна кількість подружніх пар обирають зазначений режим шлюбу зважаючи на можливість виникнення боргів, оскільки в даному випадку кожен з подружжя несе особисту відповідальність за своїми боргами та кредитними зобов'язаннями. І, відповідно, при припиненні шлюбу майновий статус подружжя не змінюється. Однак шлюбний договір про роздільне майно подружжя має наступний недолік: у випадку смерті одного з учасників цього договору все його майно ділиться між родичами - прямими і непрямими спадкоємцями. Атому, передати таке майно іншому з подружжя можна лише за правом спадкування за заповітом, оскільки згідно «букви» договору майно померлого не стає власністю іншого учасника договору [11].

Таким чином, французьке законодавство та практика надає подружжю широкий вибір можливостей щодо правового регулювання їх майнових відносин як в межах легально визначеного правового режиму, так і шляхом застосування договірної форми шлюбу, а саме за допомогою шлюбного договору.

Також у відповідності зі ст.1497 ФЦК подружжя може в своєму шлюбному договорі змінити режим законної спільності майна. Зокрема, вони можуть домовитися про те, що: 1) спільне майно буде складатися з рухомого майна та доходів; 2) на спільність не будуть поширюватися правила, що відносяться до управління спільним майном; 3) один з подружжя буде мати можливість вилучити з неї (спільності) певні речі в рахунок відшкодування збитків; 4) один з подружжя буде мати право на отримання визначеної частини спільного майна до його розподілу; 5) подружжю будуть належати нерівні частки; 6) між ними буде встановлена сумісна спільна власність [12, с. 91-92].

Сімейне законодавство України встановлює певні межі договірної ініціативи подружжя і визначає, які положення не можуть включатися до шлюбного договору:

1. Відповідно до частин 2, 3 ст. 93 СК шлюбним договором регулюються лише майнові відносини подружжя, встановлюються їхні майнові права й обов'язки. Шлюбний договір не може регулювати особисті відносини між ними, а також особисті відносини між батьками та дітьми. Тому не будуть відповідати закону умови шлюбного договору щодо встановлення права кожного з подружжя на віросповідання, виховання в дітях прихильності до певної релігії, визначення культурних та мовних пріоритетів тощо [13].

2. Шлюбний договір не може зменшувати обсягу прав дитини, які встановлені СК (ч. 4 ст. 93). Вказана норма є відповідної гарантією майнових прав дитини. Тому батьки не вправі укласти шлюбний договір, за яким дитина буде позбавлена права на аліменти, права на отримання майна у власність, права на проживання в певному житловому приміщенні тощо [14]. Разом із тим, не викликає сумніву, що шлюбний договір не може зменшувати будь-яких майнових прав дитини, беззастережно до місця їх нормативного закріплення – в Сімейному кодексі або інших нормативних актах. Тому точнішим буде вказівка на те, що шлюбний договір не може зменшувати прав дитини, встановлених законодавством.

3. Шлюбний договір не може ставити одного з подружжя у надзвичайно невігідне матеріальне становище (ч. 4 ст. 93 СК) [13].

Сутність такої оціночної категорії як «надзвичайно невігідне становище» може мати різні конкретні вияви. Наприклад, таке становище може виникнути, якщо за умовами договору, у разі поділу майна подружжя, вся нерухомість буде передаватися одному з них, натомість, другий отримає рухоме майно незначної вартості або, наприклад, коли один із подружжя зобов'язується у разі розірвання шлюбу утримувати свого колишнього чоловіка/жінку, його дітей та близьких родичів тощо. Разом із тим, до поняття «надзвичайно невігідне становище» треба ставитися дуже виважено. Тут виникає складне питання щодо майнової рівності подружжя в шлюбі. При його вирішенні слід виходити з того, що існують і такі домовленості, коли розмір часток кожного з подружжя не базується на «формальній» моменті рівності. Однак ці домовленості завжди віддзеркалюють саме «реальну» рівність, бо зафіксований в договорі розподіл спільного майна найбільш справедливо віддзеркалює фактичний внесок кожного з них у спільно набуте майно. Крім того, умови шлюбного договору, які можуть стати вкрай обтяжливими для однієї сім'ї, можуть мати цілком реальний характер для іншої [15, с. 91].

Слід звернути увагу, що момент укладення шлюбного договору визначається загальними правилами, які також передбачені Цивільним законодавством, що у більшості країн передбачає нотаріальне посвідчення. Так, у Франції нотаріус в момент підписання шлюбного контракту видає сторонам довідку, але в подальшому вони повинні представити її реєстратору актів цивільного стану перед реєстрацією шлюбу [16, с. 436]. Відомості про укладення шлюбного контракту містяться в акті про реєстрацію шлюбу. Хоча, наприклад, якщо в акті зазначено, що контракт не укладався, то щодо третіх осіб, подружжя буде вважатися таким, що уклало шлюб у межах режиму загального права, але за умови, якщо в угодах, укладених з третіми особами, чоловік та дружина не вказали про укладення шлюбного контракту. За Цивільним кодексом Німеччини відомості про шлюбні договори включаються до реєстру майнових прав [17, с. 356], що також засвідчує приналежність договірних шлюбних відносин до категорії цивільного регулювання.

Згідно із ст. 95 СК України дія шлюбного договору, що його було укладено до реєстрації шлюбу, починається з моменту реєстрації шлюбу. Якщо шлюбний договір укладено подружжям, він набирає чинності у день його нотаріального посвідчення. За бажанням сторін шлюбний договір, укладений до реєстрації шлюбу, може поширюватися на відносини, які виникнуть не з моменту реєстрації шлюбу, а пізніше, наприклад, через п'ять років після реєстрації шлюбу.

Існують деякі особливості укладення шлюбного договору на управління подружнім майном в законодавстві Італії. Шлюбний договір теж посвідчується нотаріально, а на полях свідцтва про шлюб ставляться дата угоди, реквізити нотаріуса або дані сторін. Будь-які зміни, які вносяться до шлюбного договору як до укладення шлюбу, так і після нього, мають юридичну силу лише за умови, якщо вони складені в такій же формі, як і шлюбний договір за погодженням усіх її сторін або їх нащадків. Італійський закон дає вичерпний перелік спільного і особистого майна подружжя. Зокрема, до спільного майна віднесено: майно, придбане чоловіком і дружиною разом або окремо під час шлюбу, за винятком особистих речей подружжя; доходи від власного майна кожного з подружжя, отримані і не використані на момент припинення режиму спільності майна; доходи від професійної діяльності кожного з подружжя; господарство, яке засноване після реєстрації шлюбу і яке управляється подружжям. Якщо є нерухомість, яка належала кожному з подружжя до шлюбу, то мова може йти лише про зміну режиму власності лише за умови збільшення вартості такого майна. До особистого майна чоловіка і дружини віднесено: майно, яке належало кожному з них на правах власності або яким вони користувалися до шлюбу; майно, отримане кожним із подружжя після вступу в шлюб за договором дарування або за заповітом, якщо в договорі чи в заповіті не вказано, що це майно має увійти до спільного майна подружжя; майно, призначене виключно для особистого користування кожним з подружжя; майно, призначене для здійснення професійної діяльності кожного з подружжя, у тому числі й майно, призначене для управління майном як частиною спільного майна; майно, отримане як відшкодування шкоди, а також допомога по тимчасовій непрацездатності чи інвалідності; майно, придбане за рахунок коштів від продажу майна, яке потребує державної реєстрації (нерухомість, автомобілі, яхти та інші види майна, перелічені в ст. 2683 Цивільного кодексу Італії), зареєстровані на ім'я кожного з подружжя, або в результаті обміну такого майна, про що має бути сказано прямо в договорі купівлі-продажу. Італійське законодавство передбачає можливість створення майнового фонду для сім'ї, який формується з нерухомого майна подружжя, майна, внесеного до державних реєстрів, боргових цінних паперів. Майновий фонд сім'ї оформляється окремим документом, а право власності на нього належить обом з подружжя. Він втрачає своє призначення з моменту

визнання шлюбу недійсним або його розірвання. В разі, коли є неповнолітні діти, то фонд продовжує існувати до досягнення ними повноліття, а порядок управління ним визначає суддя [18].

Однією з особливостей, характерних і для цивільного договору, і для договору, регулюючого сімейні правовідносини, є принцип свободи, тобто є неприпустимим примушення до вступу в такі відносини. Сторони вільно визначають умови договору, які фіксують взаємні права і обов'язки учасників. [19].

Шлюбний договір, як і будь-який інший правочин, може бути визнаний недійсним. Визнання його недійсним відбувається у тому самому порядку і з тих самих підстав, що й для визнання недійсними правочинів. Таким чином, він може бути нікчемним (таким, недійсність якого встановлена законом) і оспорюваним (таким, недійсність якого прямо не встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, і він може бути визнаний недійсним судом).

У Франції, Італії, Німеччині порядок та умови укладення шлюбного контракту чітко врегульовані законодавством («континентальне право»), найменший відступ від встановленої процедури загрожує недійсністю такого контракту. Юридичну силу шлюбного контракту в країнах англосаксонського права надає суд, що має право за певних обставин повністю або частково його змінити. Тому сторони не застраховані від того, що в разі виникнення спору те чи інше положення шлюбного контракту може бути позбавлене юридичної сили, або договір цілком буде оголошено судом недійсним [20].

За українським законодавством шлюбний договір визнається нікчемним, зокрема, якщо:

1. він є фіктивним, тобто його було укладено без наміру створити ті правові наслідки, які обумовлюються цим договором (наприклад, подружжя підписали шлюбний договір для того, щоб уникнути звернення стягнення на певне майно);
2. він є удаваним правочином, тобто укладається подружжям для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили (приміром, укладають договір купівлі-продажу майна у формі шлюбного договору для того, щоб уникнути сплати податку);
3. шлюбний договір укладено недієздатною особою;
4. шлюбний договір вчинено під впливом насильства (одна із сторін уклала шлюбний договір всупереч своїй справжній волі внаслідок застосування щодо неї фізичного або психічного тиску з боку другої сторони договору або з боку іншої особи);
5. шлюбний договір вчинено під впливом обману (одна із сторін договору умисно ввела в оману другу сторону щодо обставин, які мають істотне значення - зокрема, щодо його правової природи та істотних умов).

Або оспорюваним правочином, якщо:

1. Один з подружжя уклав цей договір у момент, коли не усвідомлював значення своїх дій та (або) не міг керувати ними;
2. Одна із сторін договору при його укладенні помилилася щодо обставин, які мають істотне значення. Відповідно до ч. 1 ст. 229 ЦК для цього випадку істотне значення має помилка щодо природи правочину, прав та обов'язків. Помилка щодо мотивів правочину не має істотного значення, крім випадків, встановлених законом;
3. Одна із сторін договору уклала його під впливом тяжкої для неї обставини і на крайній невідповідних умовах. Прикладом може бути ситуація, коли жінка, яка є вагітною або народила дитину, вимушена укласти шлюбний договір, який передбачає умову про її відмову від усього майна, яке буде набуто за час шлюбу, для того, щоб батько дитини зареєстрував з нею шлюб [21].

Висновки та пропозиції.

Отже, до правового регулювання відносин подружжя відносяться засоби загального регулювання (норми права, акти офіційного тлумачення) і засоби індивідуально-правового регулювання – договори та угоди, укладені подружжям. В свою чергу, під договірним регулюванням слід розуміти різновид індивідуально-правового регулювання, що передбачає поведінку подружжя в межах, встановлених законом, за визначення моделі можливого і належного шляхом укладання договорів та угод у сфері подружніх відносин. Шлюбний договір можна розглядати як згоду наречених або подружжя щодо встановлення прав та обов'язків подружжя, пов'язаних з укладенням шлюбу, його існуванням та припиненням. Внесення до СК глави 10 є однією з істотних новел українського законодавства, спрямованою на надання права подружжю самостійно встановлювати режим їх майна на власний розсуд. Проаналізувавши думки вчених, ми ще раз підкреслимо певну тождність цивільного договору з шлюбним, що потребує регулювання і з боку цивільного і з боку сімейного права.

В законодавствах різних країн можна спостерігати певні відмінності щодо змісту, умов та порядку укладання шлюбного договору. Слід зазначити, що на відміну від українського законодавства, де шлюбний договір стосується лише майнових прав та обов'язків подружжя і не поширюється на їх особисті немайнові відносини, в окремих країнах допускається регулювання шлюбним договором і особистих відносин. У випадку застосування до регулювання шлюбного договору такого іноземного законодавства, може виникнути питання щодо визнання недійсними відповідних положень, тому, на нашу думку, українське законодавство потребує свого вдосконалення шляхом певного розширення сфери регулювання відносин шлюбним договором, а саме: ч. 1 ст. 93 СК замінити на: «шлюбним договором регулюються особисті немайнові та майнові відносини між подружжям», а ч. 3 ст. 93 СК: «шлюбний договір не може визначати та регулювати особисті відносини між батьками та дітьми» а також деяких уточнень, адже відсутність чіткого визначення поняття «невигідне становище» на практиці призводить до таких випадків, коли подружжя живе певний час за договором, а при розлученні ставиться питання, щодо визнання його взагалі недійсним і про поділ майна на загальних підставах. Тобто ми спостерігаємо маніпулювання поняттям в ту чи іншу сторону, а протилежні погляди науковців щодо тлумачення законодавства підкреслюють актуальну необхідність уточнення правових норм з цього приводу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Проблеми реалізації прав на укладення та розірвання шлюбного договору [Електронний ресурс] : Радник. Український юридичний портал. – Режим доступу: <http://radnik.info/statti/567-simeine/15379-2011-01-23-02-20-24.html>.
2. Укладення шлюбного договору – варто чи ні? [Електронний ресурс] :Контракты ua ИД «Галицкие контракты» – Режим доступу: kontrakt.ua/article/63644.
3. Жилинкова И. В. Брачный договор / Жилинкова И. В. – Х.: Ксилон, 2005. – 176 с.
4. Шлюбний договір: поняття форми, умови, поширення в Україні та порядок розірвання. [Електронний ресурс] : Калуська районна державна адміністрація. – Режим доступу: http://rda.if.ua/n/viddil_nadzvyhajnyh_sytuacij/2012/11/14/1340/view.
5. Гражданский кодекс Украины: Вступительная статья Довгерта А. С. – Х.: ООО «Одиссей», 2007. – 400 с.
6. Слепакова А. В. Правоотношения собственности супругов / Слепакова А. В. – М.: Статут, 2005. – 444 с.
7. Постатейный комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации / Андропов В. В., Валева Н. Г., Гетман Е. С. и др.; под ред. Крашенинникова П. В. – М.: Статут, 2006. – 557 с.
8. Антокольская М. В. Семейное право: учебн. / М. В. Антокольская.. – М.: Юристъ, 2003. – 333 с.
9. Олійник О. С. Правовий аналіз інституту шлюбного договору за законодавством Франції [Електронний ресурс] // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей. – Івано-Франківськ, 2008. – № 20. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/aprvchzu/index.html.
10. Мозолина В. П. Гражданское и торговое право капиталистических стран / В. П. Мозолина, М. И. Кулагина. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 382 с.
11. Стеценко О. Типові умови шлюбного контракту [Електронний ресурс] // Юридическая практика. – 2006. – № 39. – Режим доступу: <http://yurpractika.com/welcome.php>.
12. Залесский В. В. Семейное право Российской Федерации и иностранных государств / Залесского В. В. – М.: 2004. – 310 с.

13. Антипова О. Шлюбний договір [Електронний ресурс]: Міністерство юстиції України. – 2007. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/11523>.
14. Сирота Н. Умови, які не можуть включатися в шлюбний договір [Електронний ресурс]: Барське районне управління юстиції. – 2011. – Режим доступу: http://bar-just.at.ua/news/umovi_jaki_ne_mozhut_vkljuchatisja_v_shljubnij_dogovir/2011-04-06-91.
15. Борисова В. І. Сімейне право України: Підручник / Борисова В. І., Баранова Л. М., Жилінкова І. В. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 264 с.
16. Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) / Пер. с франц. Захватаев В. / Довгерт А. – К.: Истина, 2006. – 1008 с.
17. Гражданское уложение Германии / науч. редакторы Маковский А. Л. и др., пер. с нем. – 2-е изд., доп. – М.: Волтерс Клувер, 2006. – 816 с.
18. Калакура В. Я. Договірне регулювання майнових відносин подружжя в міжнародному сімейному праві / В. Я Калакура. // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2010. – № 3. – С. 102-108.
19. Ахмач Г. М. Вплив цивільного право та регулювання договірних правовідносин членів сім'ї / Г. М. Ахмач // Актуальні проблеми держави і права. – О., 2009. – №51. – С. 150-156.
20. Толстикова О. М., Дятченко Л. В. Форма брачного договору и порядок его заключения [Електронний ресурс] // Сибирский Юридический Вестник. – 2001. – № 4. – Режим доступа: <http://law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1115437>.
21. Шлюбний договір: його зміст, порядок укладення, правове значення, внесення змін до умов договору, розірвання. Визнання шлюбного договору недійсним. Використання адвокатом шлюбного договору при розірванні шлюбу [Електронний ресурс]: Адвокат та адвокатура. – Режим доступу: <http://advocatesanswers.in.ua/index.php/xi/-233-2011-05-02-10-25-26>.

УДК 339.1.330

КОНЦЕПЦІЯ ЛАТЕРАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ ВИСОКОКОНКУРЕНТНОГО РИНКУ

Фролова В.Ю., к.е.н., доцент кафедри стратегічного управління економічним розвитком Донецького національного технічного університету

Фролова В.Ю. Концепція латерального маркетингу в умовах висококонкурентного ринку.

Розглянуто актуальність використання латерального маркетингу. Досліджено сутність латерального маркетингу та обґрунтовано необхідність використання його методів на підприємствах в умовах висококонкурентного ринку. Проведено аналіз основних етапів процесу латерального мислення. Досліджено відмінності вертикального та латерального маркетингу. Розглянуто передумови використання латерального маркетингу на сучасному українському ринку.

Ключові слова: латеральний маркетинг, вертикальний маркетинг, конкурентні переваги, бренд, просування, інновації.

Фролова В.Ю. Концепция латерального маркетинга в условиях высококонкурентного рынка.

Рассмотрена актуальность использования латерального маркетинга. Исследована сущность латерального маркетинга и обоснована необходимость использования его методов на предприятиях в условиях высококонкурентного рынка. Проведен анализ основных этапов процесса латерального мышления. Исследованы различия вертикального и латерального маркетинга. Рассмотрены предпосылки использования латерального маркетинга на современном украинском рынке.

Ключевые слова: латеральный маркетинг, вертикальный маркетинг, конкурентные преимущества, бренд, продвижение, инновации.

Frolova V. The concept of lateral marketing in competitive environments.

Author considered up-to date the question of using lateral marketing. The essence of lateral marketing and the necessity of using it's methods in enterprises in a highly competitive market. The analysis of the main steps in the process of lateral thinking. Investigated the differences of vertical and lateral marketing. Examples of successful application of lateral marketing modern domestic and foreign enterprises. The preconditions for the use of lateral marketing on modern Ukrainian market.

Key words: lateral marketing, vertical marketing, competitive advantages, brand, promotion, innovation.

Постановка проблеми. У зв'язку зі значним перенасиченням ринку товарами та пропозиціями, стандартні прийоми маркетингу поступово втрачають свою популярність. Конкурувати на ринку стає все важче. Виходячи з цього класичний маркетинг не стоїть на місці, з'являються його нові напрямки, моделі і течії.

Латеральний маркетинг - це нова система поглядів, яка доповнює традиційний маркетинг новими можливостями створення інноваційних ідей і систематизує процес креативного мислення. Саме інновації дають незаперечну перевагу перед конкурентами. А в ситуації сучасної всеосяжної кризи, коли багато компаній розоряються і банкрутують, кращим помічником для утримання і покращення своїх позицій може бути саме інноваційний, креативний, тобто латеральний маркетинг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти латерального маркетингу знаходять своє відображення в працях деяких вітчизняних науковців. Серед них варто відзначити І. Гелюта [1], Є. Криківського [2], Л.Мороза та Н.Чухрай.

Серед зарубіжних науковців, що розкрили суть традиційного та латерального маркетингу слід відзначити Філіпа Котлера. Найбільший внесок в дослідження саме латерального маркетингу, його суті та механізму зробив також Ф.Тріас де Без.

Проте питання, які стосуються дослідження сутності поняття латерального маркетингу та обґрунтування необхідності використання його методів ще недостатньо вивчені, що зумовлює необхідність дослідження та узагальнення цього напрямку.

Мета статті - розкриття сутності латерального маркетингу та обґрунтування необхідності використання його методів на сучасних вітчизняних та зарубіжних підприємствах в умовах висококонкурентного ринку.

Вклад основного матеріалу. Компаніям, що прагнуть досягти процвітання, постійно доводиться випускати нові товари і модернізувати способи їх просування. У минулі роки корпорація «Sony» могла розробити революційну новинку і три роки пожинати плоди, тепер цей період скоротився до півроку. Конкуренти швидко переймають ідеї і щоб бути на крок попереду, потрібно безперервно вигадувати новинки. Саме цього чекають від компаній і споживачі. Вони стають менш лояльними, «зраджують» старим брендам і все охочіше випробовують нові. У таких умовах виживають далеко не всі інноваційні ідеї. На споживчих ринках невдалими виявляються 70 % нових товарів, у сфері В2В - близько 40 %.

Слід підкреслити основні причини краху інновацій.

Перш за все, це дуже інтенсивне збільшення зареєстрованих брендів. Наприклад, за останні 25 років у США та Європі їх кількість зросла у 3 рази.

По-друге, новітні технології прискорюють темп інновацій. Яскравий приклад — мобільний телефон. Він є технологічно новим лише 6-10 місяців. Потім на ринок виходить інша краща модель. Конкуренція настільки сильна, що ідея відразу ж підхоплюється іншими компаніями. У підсумку лідери галузі мусять як найшвидше створювати інноваційні продукти, щоб не втратити клієнтів.

По-третє, скорочується життєвий цикл товарів. Раніше сім'я міняла телевізор лише тоді, коли він повністю ламався (зараз практично кожні 3-4 роки).